

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL ASSESSMENT GENERAL EDUCATION CERTIFICATE (GEC)

2022 GRADE 9 PILOT STUDY

Serutwa: Setswana Puo ya gae

Maduo: 70

Nako: 120 Metsotso

Teko e na le ditsebe di le **26**, go sa tsenyelediwa letlharekapeso.

Ditaelo go moithuti

1. Buisa ditaelo tsotlhe le dipotso ka kelotlhoko.
2. Araba dipotso tsotlhe.
3. Dirisa bukana ya dikarabo e o e abetsweng go araba dipotso tsotlhe.

Teko e simolola mo tsebeng e e latelang.

Se phetlhe go fitlhela o bolelelwa go dira jalo.

KAROLO YA A

Potso 1: Athikele ya makasine

Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso.

“The boy who harnessed the wind”

1 *The boy who harnessed the wind* ke kgang ya nnete e e kgatlhisang thata e bile e rotloetsa. E ka ga mosimane wa moAforika yo o neng a dirisa dikgerekgere go dira lefetlho kana bentemele e e neng ya leretse setšhaba sotlhe sa gaabo motlakase.

2 William Kamkwamba o tsaletswe kwa Malawi, naga e metlholo e neng e busa mme bonetetshi e le masaitsiweng. E ne e le naga e e neng e swabile ka ntlha ya komelelo le tlala ka ditlha dingwe, lefelo le tshepo le ditshono di neng di sa bonwe bonolo. Le fa go ntse jaalo William o ne a buisa ka dibentemele mo bukeng e e bidiwang *Using Energy*, mme a simolola go nna le toro ya go bona a e agile gore e thuse go tlisa motlakase le metsi mo motsaneng wa gaabo. O ne a ikaeletse go fetola botshelo jwa gagwe le jwa ba ba gaufi le ena. Baagisane ba ba neng ba tletse dipelaelo ba ne ba mo sotla e bile ba mmita 'misala' (setsenwa). Le fa go le jalo William o ne a ikaelela go ba kaetsa gore tumelo e nnye le maikaelelo di ka dira eng.

3 Go kgatlhwa ke ditiro tsa motlakase e sa ntse e le mosimane, go ne ga dira gore William a ikaelele go dira dithuto tsa bonetetshi kwa dikolong tsa marobalo tsa maemo a a kwa godimo tsa Malawi. Sebe sa phiri ke gore ka ngwaga wa 2002, naga ya gaabo e ne ya tlhaselwa ke komelelo e e neng ya tlogela polase ya batsadi ba gagwe e tlhomola pelo mme bone ba gaelegile. Ba ne ba palelwa ke go duelela dithuto tsa gagwe didolara di le masomearobedi ka ngwaga mme seo se ne sa pateletsa William go tlogela sekolo gore a kgone go thusa batsadi ba gagwe go fatafata gore ba bone diyamaleng ka diketekete tsa batho di ne di sule ka ntlha ya tlala.

4 William o ne a ikgatlha sesadi mme a ipolelela gore ga a kitla a latlha ditoro tsa gagwe. Ka sejo se sennye sa mmidi, mokoanyana wa dibuka tsa bonetetshi tse di lebetsweng,kgatlhegelo ya go itse le maikaelelo a a kwa godimo, o ne a ipolelela gore o tllile go tlišetsa bagaabo manobonobo. Motlakase le metsi di tsewa jaaka tlhoko ke dinaga tse dintsi tse di lesego tsa kwa bophirima mme kwa Malawi ke diporosente di le pedi fela tsa baagi ba ba ka di kgonang.William o ne a dirisa dikarolwana tsa terekere,dikarolwana tsa setobetobe le dikgerekgere tsa metale go bopa bentemele e e bonolo fela e kgona go dira sentle. Se a se tthamileng seno se ne se sa tlhwaelega e bile e le motlholonyana o o neng wa feletsa o tlamela mabone a le mane, o feletse ka dikonopo tsa motlakase tsa maitirelo le sekete e e dirilweng ka dipekere le bothale. Motšhini wa bobedi e ne ya nna pompo ya metsi e e ka thusang go lwantsha komelelo le lešekere.

5 Go ise go ye kae dikgang tsa ga William tsa 'magetsi a mphepo'(phefo ya motlakase) di ne tsa itsiwe ka kwa ga melelwane ya motse wa gaabo mme mosimane yo o neng a bidiwa setsenwa e ne ya nna thotloetso mo bathong lefatshe ka bophara.

6 Seno ke kgang e e tlotlometseng e e ka ga boitlhamedi jwa batho le maatla a bona a go fenywa maemo a a sa itumediseng. *Mosimane yo o neng a dirisa phefo* e rotloetsa mongwe le mongwe yo o sa dumeleng gore motho o na le bokgoni jwa go fetola setšhaba sa gaabo le go tokafatsa maemo a ba ba gauifi le ene.

E nopotswe go : https://www.bookbrowse.com/reviews/index.cfm/book_number/2351/the-boy-who-harnessed-the-wind

1.1 William o bone kae kitso ya go tlhama bentemele?

- A O ithutile yone kwa sekolong.
- B O dirile patlisiso ka maraanyane.
- C O e buisitse mo bukeng.
- D O lorile ka yone bosigo bongwe.

(1)

1.2 Ke efe ya tse di latelang e William a sa e dirisang go dira bentemele?

- A Metale o o latlhlweng
- B Dikarolwana tsa terekere
- C Mabone a mane
- D Dikarolwana tsa setobetobe (1)

William o ne a patelesaga go thusa batsadi ba gagwe go fatafata dijo. (Temana ya 3)

1.3 Go fatafata ke go ...

- A reka
- B utswa
- C senka
- D dira (1)

1.4 Malawi e ne e tlaselwa ke komelelo ga kae?

- A ka ditlha dingwe
- B letsatsi le letsatsi
- C ka sewelo
- D Ngwaga le ngwaga (1)

1.5 Ke eng se se kayang gore William o ne a na le maikaelelo?

- A O ne a tlogela sekolo.
- B O ne a gana go latlha ditoro tsa gagwe.
- C O ne a batla go ithuta bonetetshi.
- D O ne a rata go gaisa ba bangwe. (1)

1.6 Goreng William a ne a tlhama bentemele?

- A O ne a batla go dira bagaabo motlotlo .
- B O ne a batla go tokafatsa matshelo setšhaba sa gaabo.
- C O ne a batla go swabisa baagisane ba gagwe.
- D O ne batla go dira madi a sekolo. (1)

1.7 O lebisitse mo nopolong e “Baagisane ba ba neng ba tletse dipelaelo” (Temana ya 2)

Baagisane ba ne ba akanya eng ka maikaelelo a ga William a go dira bentemele?

- A ba ne ba kgatlhegile.
- B ba ne ba sa tshepe.
- C ba ne ba itumetse.
- D ba ne ba tshwenyegile. (1)

1.8 O akanya gore William o ne a ikutlwa jang ka go tlogela sekolo?

- A a itumetse
- B a na le tshepo
- C a tshaba
- D a swabile (1)

1.9 Ke sekapuo sefe se se dirisitsweng mo polelong eno: ‘O ne a ikgatlha sesadi’? (Temana 4)

- A poeletsomodumo
- B tshwantshanyo
- C tshwantshiso
- D pheteletso (1)

1.10 'e metlholo e neng e busa mme bonetetshi e le masaitsiweng' (Temana ya 2)

Polelo e e fa godimo e dira gore o akanye eng ka baagi ba Malawi?

A ba tlabologile.

B ba ditumelwana.

C ba a tsenwa

D ba tlhoka kitso

(1)

1.11 Fa gotwe bentemele ke 'motlholonyana' (Temana ya 4) go kaiwa eng?

A Ga e dumelesege.

B Ke ya modiro o o bonolonyana.

C Ga e a direlwa go nnela ruri.

D E ne e se kgolo thata.

(1)

1.12 Tlhopha polelo e e nepagetseng o ikaegile ka diteng tsa temana e e fa godimo.

A Mongwe le mongwe o ne a itse gore ditoro tsa ga William ke tse di sa kgonagaleng.

B Baagi botlhe ba Malawi ba itumelela manobonobo a motlakase le metsi.

C William o rekile metale le dikarolwana tsa terekere go tlhama bentemele.

D Dikakanyo tsa batho ka ga William di ne tsa fetoga morago ga go tlhama bentemele.

(1)

1.13 William o farologane jang le bašwa ba bangwe ba Aforika?.

A O tletse dipelaelo le tšhotlo.

B O na le maikaelelo e bile o a itshepa.

C O a tsenwa e bile o a ikgantsha.

D O na le boitshimololeli le ithotloetso.

(1)

1.14 'Go ikgatlha sesadi' (Temana ya 4), go kaya gore William:

- A O ne a le moleele thata
- B O ne a le mo sefofaneng.
- C O ne a dira ka natla.
- D O ne a le kgakala. (1)

1.15 Ke mafoko afe a mmogo a tlhalosang ditlamorago tsa komelelo mo bathong?

- A khutsafalo, matlhotlhapelo, tshwabo
- B Matlhotlhapelo, thotloetso, kgatlhisang
- C Maikaelelo, bokete, khutsafalo
- D Kgonagaleng, tshwabo, kgaelego (1)

1.16 Ke polelo efe e e sobokanyang molaetsa wa temana e e fa godimo botoka?

- A William o tthamile bentemele go thusa balelapa la gaabo go itumelela manobonobo a motlakase.
- B Toro ya ga William ya go thusa balelapa la gagwe e thusitse setšhaba ka kakaretso.
- C William o ne a tshwanela go batla tsela ya go itsege morago ga go tlogela sekolo.
- D William o ne a tsaya tshwetso ya go swabisa ba ba neng ba re ke (1)
setsenwa.

1.17 '*The boy who harnessed the wind*' (Temana 1) e kwadilwe ka mokwalo o o sekameng go kaya...

- A setlhogo sa buka.
- B nopololo
- C polelo e e botlhokwa.
- D tlhaloso ya ga William. (1)

1.18 'tumelo e nnye le maikaelelo' (Temana ya 2) di tlhagisa William e le motho yo o ntseng jang?

- A Yo o dulang a le leswe a sa kgatlhise.
- B Yo o dirang mo polaseng.
- C O ne a dira ka natla e bile a le pelotelele.
- D E ne e le setshwakga e bile a se na maikarabelo. (1)

1.19 Mokwadi o tlhotlheletsa jang kakanyo ya mmuisi ka William? O tlhagisa William a ...

- A tletse dipelaelo
- B na le thotloetso
- C gaelegile.
- D le motho fela (1)

1.20 *'The boy who harnessed the wind'* ke buka e e lebisitsweng go bomang?

- A babuisi ba ba ratang go buisa ka dipolase.
- B babuisi ba ba ratang go buisa ka batho ba ba tsenwang.
- C babuisi ba ba lorang ka komelelo.
- D babuisi ba ba ratang dikgang tse di rotloetsang. (1)

1.21 'tshepo le ditshono di sa bonwe bonolo' (Temana ya 2). Polelo eno e tlhotlheletsa jang maikutlo a babuisi?

- A Babuisi ba utlwela baagi ba Malawi botlhoko.
- B Babuisi ba galefela baagi ba Malawi.
- C Babuisi ba rotloediwa ke baagi ba Malawi.
- D Babuisi ba na le tsholofelo ka baagi ba Malawi. (1)

1.22 Ke efe ya dipolelo tse di latelang e e fetisang segalo sa kutlwelobotlhoko?

- A 'dibuka tsa bonetetshi tse di kileng tsa lebalwa'
  - B 'maatla a go fenywa maemo a a sa itumediseng'
  - C 'manobonobo a motlakase le metsi'
  - D 'Ya tlogela polase ya batsadi e tihomola pelo'.
- (1)

1.23 Boitlhamedi jwa ga William bo tlaa dira Malawi naga e e botoka jang isago?

- A Komelelo e tlaa fela gotlhelele.
  - B Go tlaa nna le metsi ka nako ya komelelo.
  - C Batho ga ba ne ba tlhola ba dumela mo metlholong.
  - D Batho ba tlaa dumela mo ditorong tsa ga William.
- (1)

1.24 Botlhokwa jwa temana ya ntlha ke bofe?

- A go tlisa kgatlhegelo mo dibentemeleng.
  - B go direla setšhaba sa gaabo motlakase.
  - C go tlhama bentemele go tswa mo dikgerekgereng.
  - D go tlisa kgatlhegelo mo temaneng.
- (1)

1.25 Ke tshwetso efe e e ka tsewang go tswa mo temaneng e e fa godimo?

- A Go tlogela sekolo go ka go thusa gore o nne le boitlhamedi.
  - B Maikaelelo le go dira ka natla go ka fetola matshelo.
  - C Tirisogape ya didiriswa e ka tokafatsa tikologo.
  - D Go swabisa batho go botlhokwa thata.
- (1)

[25]

Potso 2: Puo mo tirisong.

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko mme morago o arabe dipotso.

Greta Thunberg a re, “Kgomo e tsentse tlhako kgamelong”

- 1 Greta Thunberg o tsholetswe kwa Stockholm, Sweden ka 2003. Greta e ne e le mosetsana yo o ditlhong, yo o sa bueng thata kwa sekolong mme go nna ditlhong ga gagwe go ne ga dira gore a kgerisiwe ke bana ba bangwe. Go ne ga nna maswe go fitlhela Greta a nna le kgatelelo ya maikutlo e bile a sa tlhole a ja. O ne a fokotsega thata mme a ka bo a thutse botala ka tlhogo fa batsadi ba gagwe ba ne ba sa mmatlela bomankge ba dingaka ba ba neng ba mo thusa ka kalafi e e mo thusitseng. Batsadi ba gagwe ba ne ba mmatlela sekolo se sešwa mo a neng a dira ditsala tse di mo thusitseng gore a kokotlegele a bo a feletsa a nna le kgatlhego e e atologileng ka lefatshe gape.
- 2 Greta o simolotse go ithuta ka phetogo ya loapi fa a ne a le dingwaga di le 8. O ne a ithuta ka Khabonodaeokosaete e e neng e le nngwe ya digase tse di neng tsa dira kgotelo ya lefatshe lotlhe. Go ithuta go le gontsi ka yona, go ne ga oketsa go tshwenyega ga gagwe.
- 3 Mongwe le mongwe o ne a bua dilo tse di siameng fela go se ope yo o di dirang. Le fa a ne a le monnye, kotsi ya ditlamorago tsa kgotelo ya lefatshe e ne e mo tshwenya mme a tsaya tshwetso ya go dira sengwe ka seo.
- 4 O ne a utlwela ka badiri ba ba neng ba tsenetse mogwanto, ba lwela kokeletso ya moputso mme o ne a tlelwa ke mogopolo wa go bona baithuti ba tsenetse mogwanto jalo ba batla go tsewe kgato ka phetogo ya loapi. O ne a bolelela ditsala tsa gagwe ka kakanyo ya gagwe fela go ne go bonala go se ope yo o nang le kgatlhego ya go mo tshegetsatshe. Go na le gore a nyeme mooko, Greta o ne a dira letshwao le le golo le le takilweng “Sekolo se gwantela phetogo ya

loapi” ka se Swedish. O ne a gatisa dipampitshana tse di kwadilweng ka botlalo ka tshedimosetso ya bothata jwa phetogo ya loapi. Ka la 20 Phatwe 2018, o ne a kgweetsa setobetobe sa gagwe go ya kwa palamenteng ya Sweden kwa puso e neng e kopanetse gona. Greta o ne a bona lefelo le lentle la go baya letshwao la gagwe mme a nna mo fatshe mo mosamong ka dipampitshana mo letlhakoreng la gagwe.

- 5 O ne a kopa mofetikatsela gore a mo tseye setshwantsho mme o ne a se manega mo tsebeng ya gagwe ya Thwitha. Le fa a ne a na le balatedi ba ka nna masomeamabedi , e ne ya arolelwana makgetlho a le mantsi. Mo malatsing a se kae, o ne a botsolotswa dipotso ke babegadikgang. Bana ba bangwe ba ne ba mo sala morago mme o ne a tshegediwa le ke balweladiphetogo ba *Greenpeace* le ba bangwe.
- 6 Ka Sedimonthole wa ngwaga wa 2018, dikgwedi di le mmalwa morago ga go simolola ka mogwanto wa gagwe, Greta o ne a lalediwa go bua kwa *United Nations COP 24 Climate Change Conference* kwa Poland. Pelo ya gagwe e ne ya iteela ka bonako ka a ne a tshogile fa a ntse a emetse go bidiwa gore a tle go bua.
- 7 Go tloga ka letsatsi la puo ya gagwe, Greta o ne a itsege jaaka molwelaphetogo yo o tumileng wa phetogo ya loapi lefatshe ka bophara. O ne a tlhomiwa jaaka Motho wa ngwaga wa *Time Magazine* ka ngwaga wa 2019. Ditiro tsa gagwe e nnile thotloetso go bašwa ba bangwe go ralala lefatshe gore ba nne balweladiphetogo ba maemo a loapi.

E nopotswe go: www.natgeokids.com

Lenaanefoko:

Thwitha : Mafaratlhatlha a boitapoloso

2.1 'Ditlhong' ke mofuta ofe wa leina? (Temana 1)?

- A leinagotlhe
- B leinakgoboka
- C leinakgopolo
- D leinatota

(1)

'Batsadi ba gagwe ba ne ba mmatlela sekolo se sešwa mo a neng a dira ditsala tse di mo thusitseng gore a kokotlegele a bo a feletsa a nna le kgatlhego e e atologileng ka lefatshe gape.' (Temana 1)

2.2 Supa mofuta wa polelo o o dirisitsweng mo meleng e e fa godimo.

- A polelotswako
- B polelotaelo
- C polelopate
- D polelonolo

(1)

2.3 Neelana ka lekaelagongwe la lefoko "loapi" (Temana 2)

- A lefaufau
- B legodimo
- C leru
- D lefatshe

2.4 Neelana ka lelatodi la lefoko 'fokotsega' mo temaneng ya ntlha.

- A "buduloga"
- B 'foforega'
- C 'atologa'
- D 'oketsega'

(1)

2.5 “le fa a ne a le monnye” ke mofuta ofe wa polelwana? (Temana 3)

- A polelwanakala tlhalosi ya tseletso
- B polelwanakalatlhaodi
- C polelwanakalaina
- D polelwanakaladiri

(1)

Ba ba botlhale ba leka go sireletsa tikologo...dieleele di akanya gore ga go na mathata a tikologo.

2.6 Kopanya polelo e e fa godimo ka lekpanyi le le nepagetseng.

- A mme
- B fa
- C gore
- D ntle

(1)

‘O ne a kgweetsa setobetobe sa gagwe go ya kwa palamenteng ya Swedin kwa puso e neng e kopanetse gona’ (Temana 4)

2.7 ‘kwa palamenteng ya Swedin’ ke karolo e fe ya puo jaaka e dirisitswe mo polelong? (Temana 4)

- A lesupi
- B letlhalosi
- C letlhaodi
- D lediri

(1)

Balweladiphetogo tsa loapi ... dira ditshupetso kwa ntle ga dikantoro ... *United Nations*.

2.8 Tlhophha thuanyi e e siameng go kwala phatlha e e mo polelong e e fa godimo

- A e/la
- B o/wa
- C ba/tsa
- D le/ba

(1)

Re senya nako e ntsi re bua ka phetogo ya loapi.

2.9 Tlhophha polelo e e kwadilweng sentle ka tirwa.

- A Nako e ntsi e tlaa senngwa ke bona ba bua ka phetogo ya loapi.
- B Nako e ntsi e sentswe ka go bua ka phetogo ya loapi.
- C Nako e ntsi e senngwa ke rona ka go bua ka phetogo ya loapi.
- D Nako e ntsi e sentswe ka go bua ka phetogo ya loapi.

(1)

'O ne a tlelwa ke mogopolo wa go bona baithuti ba tsenetse mogwanto ba batla go tsewe kgato ka phetogo ya loapi.' (Temana 4)

2.10 Neela tlhaloso ya lefoko 'mogwanto' jaaka le dirisitswe mo polelong.

- A Se legadima le se dirang fa pula e na
- B Go itaya motho ka seatla
- C Go gana go ya kwa sekolong
- D Go tsamaya ka bonako.

(1)

Balweladiphetogo tsa loapi ba batla go dira pharolo....

2.11 Tlhopha mogatlana o o nepagetseng go feleletsa lefoko le le thaletsweng.

- A -ano
- B -gano
- C -ana
- D -gana

(1)

Greta ... motswedi wa tlhotlheletso go baswa go tloga a le dingwaga di le 8.

2.12 Tlhopha lediri le le nepagetseng go tlatsa phatlha e e mo polelong e e fa godimo.

- A e nna
- B e nnile
- C o nnile
- D o tlaa nna

(1)

'O ne a dira letshwao le legolo le le takilweng, "Sekolo se gwantela phetogo ya loapi" ka se Swedish' (Temana 4)

2.13 Ke goreng mafoko "Sekolo se gwantela phetogo ya loapi" a kwadilwe ka fa teng ga ditsejwana?

- A go supa puosebui
- B go supa ntlha
- C go supa nopolo
- D go supa setlhogo

(1)

Greta o ne a kgerisiwa kwa sekolong, seo se ne sa dira gore a nne le bolwetse jwa go sa je sentle.

2.14 Bolela karalopuo e e thaletsweng mo polelong e e fa godimo.

- A lesupi
- B leemedi
- C lebotsi
- D lelatlhelwa (1)

Go nna Motho wa Ngwaga wa *Times Magazine* e nnile...e e gakgamatsang mo go Greta.

2.15 Supa lefoko le le kwadilweng sentle mo polelong e e fa godimo.

- A phitlhelelo
- B phetlhelelo
- C phitlhlelo
- D phetlhelole (1)

2.16 Tlhopha polelo e e kwadilweng sentle ka pakajaanong.

- A Greta,mmogo le rraagwe, ba tlile go ya kwa kopanong ya phetogo ya loapi maitseboa.
- B Greta, mmogo le rraagwe, ba ya kwa kopanong ya phetogo ya loapi maitseboa.
- C Greta, mmogo le rraagwe, ba ne ba tlile go ya kwa kopanong ya phetogo ya loapi maitseboa.
- D Greta, mmogo le rraagwe, ba ne ba ile kwa kopanong ya phetogo ya loapi maitseboa. (1)

O ne a botsa, "Greta, goreng o utlwala o tshwenyegile maikutlo jaana gompieno?"

2.17 Tlhopha polelo e e kwadilweng sentle ka puopegelo.

- A O ne a botsa Greta gore ke goreng a utlwala a tshwenyegile maikutlo jaana gompieno.
- B O ne a botsa Greta gore ke goreng a ne a utlwala a tshwenyegile maikutlo jalo ka letsatsi le.
- C O ne a botsa Greta gore ke goreng a utlwetse a tshwenyegile maikutlo maabane.
- D O ne a botsa Greta gore ke goreng a ne a utlwala a tshwenyegile maikutlo jalo ka letsatsi leo. (1)

2.18 Ke puo efe e e buang ka bašwa e e kgobelelang e Greta a lwang kgatlhanong le yona?

- A Bašwa ba ga ba na kgatlhego ka dikgang tsa lefatshe.
- B Bašwa ba dirisa mafaratlhatlha a boitapoloso go rotloetsa.
- C Bašwa ba rata go ikgodisa e bile ba tlhoka le maikarabelo.
- D Bašwa ke batswasetlhabelo ba kgeriso.. (1)

Greta o ne a arolelana kitso ya gagwe le balweladiphetogo ba bangwe mo Thwitha.

2.19 Tlhopha leemedi le le nepagetseng boemong jwa lefoko le le thaletsweng.

- A tsona
- B lona
- C ena
- D yona (1)

2.20 Neelana ka tlhaloso e e nepagetseng ya setlhogo sa temana “Kgomo e tsentse tlhako kgamelong”?

- A Kgomo e nwa mašwi.
- B Go senyegile thata
- C Go maruru thata.
- D Go bokete thata.

(1)

[20]

Potso 3: Ditlhangwa tsa pono

3.1: Papatso

Buisa papatso e e ka fa tlase mme morago o arabe dipotso.

3.1.1 Molaetsa wa papatso eno ke ofe?

- A Emisa go kgerisa.
- B Bontsha bopelonomi.
- C Tshegetsa boitekanelo jwa tlhaloganyo
- D Etleetsa pabalesego mo sekolong. (1)

3.1.2 Papatso eno e lebisitwe go bomang?

- A Baoki
- B Barutabana
- C Badiri
- D Barutwana (1)

3.1.3 Ke goreng setshwantsho se beilwe mo setlhogong?

- A Go tlaleletsa phatlha mo setlhogong
- B Go matlafatsa molaetsa wa setlhogo
- C Go bontsha moonono wa mmapatsi
- D Go bapatsa metshameko ya sekolo (1)

3.1.4 Ke sekapuo sefe se se dirisitsweng mo setlhogong 'Bopelonomi bo a dira'?

- A Mothofatso
- B Pheteletso
- C Tshwantshiso
- D kobiso (1)

3.1.5 Setswantsho se se fa tlase ga setlhangwa se bontsha fa bopelonomi bo tokafatsa.....

- A kgotlhang
- B kgatlhego
- C tirisano
- D dikgoka

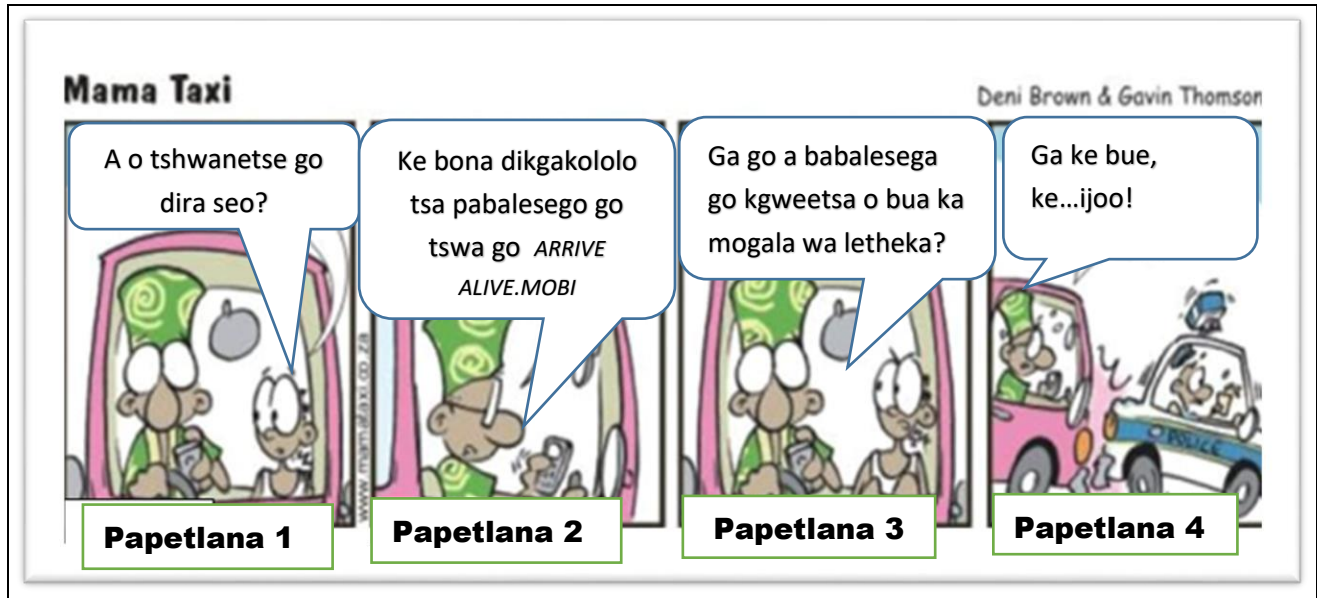
(1)

[5]

KAROLO YA B

3.2: Khathunu

Buisa khathunu e e fa tlase mme morago o arabe dipotso.

3.2.1 Ditiragalo tsa khathunu e di diragalela kae? (1)

3.2.2 Ke mang yo o buang mo papetlaneng ya ntlha? (1)

“A o tshwanetse go dira seo?” (papetlana ya ntlha)

3.2.3 Lesupi seo le lebisitswe go eng? (1)

3.2.4 Ke eng se se gakgamatsang ka ditiro tsa mokgweetsi? (1)

3.2.5 Tlhalosa se se diragetseng mo papetlaneng ya 4? (1)

3.2.6 Neela maikutlo a mopagami mo papetlaneng ya 3. (2)

Tshegetsa karabo ya gago o ikaegile ka puo ya mmele.

3.2.7 Molaetsa wa khathunu eno ke ofe? (1)

3.2.8 A o akanya gore mokgweetsi o tshwanetse a bo a reeditse mopagami? (2)
Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka.

[10]

Potso 4: Tshobokanyo

Buisa temana e mme o e sobokanye ka **gore o tlhopha jang dirutwa tse di siameng tsa mophato wa 10-12** go ya ka ditaelo tse di latelang:

1. Kwala dintlha di le SUPA ka dipolelo tse di tletseng.
2. Nomora dipolelo go tloga go 1-7.
3. Kwala fela ntlha e le NNGWE polelo ka nngwe.
4. Dirisa mafoko a gago ka moo go kgonanagalang.
5. Tshobokanyo ya gago e nne boleele jwa mafoko a ka nna 70-80.
6. Kwala palo ya mafoko mo masakaneng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.
7. Tshobokanyo e se neelwe setlhogo.

TLHOPHO YA DIRUTWA MO MOPHATONG WA 9

Mo dikgweding di le mmalwa tse di tlang, barutwana ba mophato wa 9 ba tlaa tshwanela go tlhopha dirutwa tse ba ka batlang go di sala morago go tloga mo mophatong wa 10 go ya go tthatlhobo ya Marematlou. Se e ka nna tiro e e bonolo go bangwe fela go ba ba se nang bonnete jwa se ba ka ratang go ithutela sona morago ga go fetsa marematlou, go ipofa ka dirutwa e ka nna kgoreletso. Le fa thuto ya ditheo tse dikgolwane e le dingwaga tse di kwa pele, go akanya ka tlhopho ya dirutwa tse di maleba ga jana, e ka laola isago le go ka swetsa ka ditiro tsa bona. Claudia Swartberg e leng motsamaaisimogolo wa *Top Dog* o arolelana ka dikaelo go thusa ka tlhopho ya dirutwa mo mophatong wa 9.

Barutwana ba tshwanetse go ikgolaganya le moithutatlhaloganyo wa thuto yo o ka tlhalosang gore lefatshe la tiro le ka solofela eng le go ka dira jang ditshwetso tse di maleba tse di ikaegileng ka se se solofetsweng mo go bona mo nakong e e tlang. Go bua le mogakolodi wa setheo sa thuto e kgolwane kana go batlisisa mo weposaeteng ya yunibesithi kana kholoje go ka thusa thata. Ka tsela e, o ka nna le kitso ka boithutedi jo bo teng le ditlhokego.

Fa go tlhopha dirutwa go ikaegile ka tiro ya isago go le botlhokwa, go jalo fela le ka go ithutela se se itumedisang barutwana mme se se ka feleletsa se isa kwa tirong ya leruri le go tlisa boitumelo. Barutwana ba se ka ba tlhopha dirutwa ba ikaegile ka gore ke mang yo o ba rutang jaaka barutabana ba tla, ba tsamaya e bile ena morutabana yoo a ka se ba rute mo mophatong wa 11 kana 12.

E re ka dikgatlhego tsa barutwana di ka fetoga mo tsamaong ya nako, go botlhokwa go netefatsa gore tlhopho ya bona ga e lekanyetse ditshono tse di leng teng go bona mo isagong. Dipalo segolobogolo ke tlhokego mo dithuteding tse di tlwaelegileng jaaka digerata tsa kgwebisano, boenjeneri le bonetetshi mme di ka nna tlhopho e e maleba go netefatsa gore ba fitlhelela ditshono tse di leng teng mo isagong.

Barutwana ba tshwanetse go ritibala mme ba tseye tshwetso ka maikutlo a a ritibetseng ka moo ba ka kgonang.

Go botlhokwa gore barutwana ba simolole go sekaseka ditlhopho tsa bona mo tshimologong ya mophato wa 9 mme go ka nna botoka thata fa ba ka simolola mo mophatong wa 8.

E nopotswe go tswa: <https://www.IOL.co.za/education>

[10]

Bokhutlo ba teko

